

Εἰ βούλει δὲ, προσθήσωμεν τῷ ἀφελεῖ τούτῳ λόγῳ, ἅς χρυσοῦν ἐπισφράγισμα, καὶ περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, μικρὸν τοῦ τιμιωτάτου πάντων τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων, τὸ νοερὸν καὶ λογικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος, μόνος ἐκ πάντων κατ' εἰκόνα ἐστὶ, καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Κατ' εἰκόνα μὲν λέγεται πᾶς ἄνθρωπος, κατὰ τὸ τοῦ νοῦς ἀξίωμα, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς, ἥτοι τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀθεώρητον, τὸ ἀθάνατον, τὸ αὐτεξούσιον, καὶ μὴν καὶ τὸ ἀρχηγόν, καὶ τεκνογονικόν, καὶ οἰκοδομικόν· καθ' ὁμοίωσιν δὲ, κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, καὶ τὰς θεωνύμους ταύτας καὶ θεομιμήτους πράξεις, ἤγουν κατὰ τὸ φιλανθρώπως πρὸς τὸ ὁμογενὲς διακείμεθα· οἰκτεῖρειν τε καὶ ἐλεεῖν, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόδουλον, εὐσπλαγγνίαν τε πᾶσαν καὶ συμπάθειαν ἐνδείκνυσθαι. « Γίνεσθε γάρ, φησὶ Χριστὸς ὁ Θεός, οἰκτιρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς οἰκτιρμων ἐστὶ. » Καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα, πᾶς ἄνθρωπος κέκτηται· ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χάρισματά τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν, σπάνιοι, καὶ μόνοι οἱ ἐνάρετοι καὶ ἅγιοι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώποις μιμούμενοι· οὕτως ὑπεραγάθου φιλανθρωπίας ἀξιοθετήμεν καὶ ἡμεῖς, εὐαρεστήσαντες αὐτῷ δι' ἀγαθοεργίας, καὶ μιμητὰ γενόμενοι τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων Χριστῶν· ὅτι αὐτῷ ἐστὶν ἔλεος, καὶ αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, καὶ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Quoniam ipsius est misericordia, et ipsi debetur gloria, honor, et adoratio cum Patre, sine principio, et sanctissimo et bono et vivifico Spiritu ipsius, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

⁶ Luc. 6, 36.

(5) Hæc auctoris mentem non satis promere videntur: non enim quia a Deo præscriptæ sunt actiones nostræ, θεωνύμοι, dicuntur; sed magis quia quiddam divinum sunt, hominesque Deos faciunt.

(6) Imo etiam secundum imaginem, κατ' εἰκόνα, et paulo post rursum secundum omnes Scripturæ interpretes vertendum erat, secundum simi-

Quod si tibi ingratum non fuerit, huic quoque simplici orationi tanquam aureum signaculum appingamus; illius nempe expositionem, quod de pusillo, omnium tamen divinarum creaturarum pretiosissimo, dictum est, *secundum imaginem et similitudinem*. Intellectu et ratione præditum animal homo, inter reliqua omnia solus secundum imaginem est et similitudinem Dei. Et secundum quidem imaginem dicitur homo quilibet, mentis et animæ dignitate, incomprehensibili nempe, inscrutabili, immortali, libero, necnon in alios dominatione, fabrilis artis et extruendarum ædium scientia. Secundum similitudinem vero, virtutis ratione, et actionibus nostris a Deo præscriptis (5), et quas cum exsequimur, Deum imitamur: hoc est humano animo homines amplecti, eadem servitute obstrictos commiserescere et diligere, omnem in alios misericordiam et commiserationem impendere: « Estote namque, ait Christus Deus, misericordes quemadmodum et Pater vester cœlestis misericors est ⁶. » Et ea, quæ sunt secundum similitudinem (6), singuli homines possident: donorum namque suorum Deum non pœnitet; at quæ secundum imaginem sunt, peritari, et soli illi, qui virtuti operam navant, et sancti sunt, et Dei bonitatem pro virium humanarum imbecillitate æmulantur: cujus humanitatis, omnem bonitatem superantis, digni utinam et nos efficeremur per bona opera, placiti Deo, et grati, et eorum, qui a prima

rerum creatione ei (7) placuerunt, imitatores facti.

NOTE.

litudinem, καθ' ὁμοίωσιν: quæ quidem similitudo, juxta Græciæ polissimum tractatores, in virtutum cultu sita est.

(7) In Græco legitur Χριστῷ, Christo, ad quem statim glorificationem dirigit Damascenus, qua tractatum suum absolvit, ac deinde ad Patrem, ac Spiritum sanctum.

515 DE INSTITUTIONE ELEMENTARI

ET TRIBUS QUÆ SUBSEQUUNTUR DISSERTATIONIBUS.

ADMONITIO.

Introductionem hanc elementarem Joannes Damascenus viva voce dictavit, quæ veluti præparatoria esset, ad intelligenda quæcunque de fidei dogmatis, orationibus tribus quæ proxime subsequuntur, edisseruit adversus Acephalos seu Monophysitas, Monotheletas, et Nestorianos. Nondum enim dialecticum opus conscripserat, nec proinde librum *De fide orthodoxa*, in quo postea pressiori, compendiariaque magis ratione omnia contulit, quæ in tribus istis dissertationibus fusius explicatiusque dixerat. In editionibus Coloniensi et Basileensibus,

in codd. mss. S. Hil. et Colbert. Institutio ista libro de duabus Christi voluntatibus operationibusque præit: eum vero ordinem sequor, quem codex Regius 2926 assignat; ut prima disputatio sit, de natura composita contra Acephalos, secunda de duabus voluntatibus contra Monotheletas; ac tertia tandem contra Nestorianos. Versionem aliam institutionis elementaris et libri de duabus voluntatibus iterum eudendam non censuit Cl. Billius, ceu illa quam Joachimus Perionius adornaverat, sufficeret: a qua tamen sæpe dissentire necesse habui, quia mihi liberior visa est. Insuper codice Sancti Hilarii quem præ manibus teneo, Perionius usus est, in quo multa a prætensis nescio quibus emendatoribus passim inserta sunt, quæ cæteri non habent, inter quos Colbertini duo vetustiores sunt 1639 et 4730 meliorisque notæ, quæ quæ auctori nostro satis familiaria esse mihi non videntur.

INSTITUTIO ELEMENTARIS AD DOGMATA A ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ,

Viva voce Joannis monachi Damasceni, ad sanctissimum Joannem Laodicenæ urbis episcopum.

1. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, unius trine subsistentis atque adorandæ deitatis, consubstantialis ac vitæ auctricis Trinitatis, Dei unius, a quo « omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum ad nos descendit ¹: » peccator ego et miser, balbutientia tardæque linguæ labia aperio, in ipso fidem habens fore, ut spectata humilitate illorum, qui hoc a me ut loquerer efflagitaverunt, propter eorum qui audiunt utilitatem, Dominus gratiæ, omniumque bonorum largitor, sapientiæ spiritum impertiatur, « sermonemque in apertione oris mei ², qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen ³. »

CAP. I.

De substantia, natura et forma.

Substantia, et natura, et forma, ut sanctis Patribus placet, idem sunt. Ac rursus: Hypostasis, et persona, et individuum, idem sunt. Rursus **516** vero differentia, et qualitas, et proprietas, idipsi significant. De his ergo ac similibus agere proposuimus; de quibus etiam impensiori modestia sanctitas vestra ex me quæsit. In hunc itaque modum ordiendo dicimus.

Est quidem incomprehensibilis Deitas substantia supra substantiam, naturaque, et forma: hypostases autem ac personæ sunt, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Quisque enim illorum perfecta hypostasis est, ac perfecta persona. Præterea omnis creatura substantia est. Multa autem sunt a Deo condita, quæ inter se plurimum differunt. Alia enim creatura est angelus, alia homo, alia bos, alia canis, alia cælum, alia terra, alia ignis, alia aqua. Atque uno verbo, multæ sunt in rebus a Deo conditis species. Quælibet igitur species una natura est: ut puta angeli omnes, una sunt natura; omnesque homines, una natura; ac boves omnes, una natura, et similiter creaturæ cæteræ. Alia item est angelorum, alia

ἀπὸ φωνῆς Ἰωάννου ταπεινοῦ μοναχοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ, πρὸς Ἰωάννην τὸν ἐσιώπατον ἐπίσκοπον Λαοδικείας.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς τρισυποστάτου καὶ προσκυνητῆς θεότητος · τῆς ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τοῦ ἐνὸς Θεοῦ · παρ' οὗ « πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν εἰς ἡμᾶς κάτεισιν. » ἀνοίγω τὰ μογιῶλα καὶ βραδύγλωσσά μου χεῖλη, ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ τάλας ἐγὼ, πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ, ὡς διὰ τὴν τῶν αἰτησάντων τὸν λόγον « ταπεινώσιν, καὶ τὴν τῶν ἀκούοντων ὠφέλειαν, δώσει πνεῦμα σοφίας, καὶ « λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, » ὁ τῆς χάριτος Κύριος, καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ταμίας, « ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας » Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ οὐσίας, καὶ φύσεως, καὶ μορφῆς.

Οὐσία, καὶ φύσις, καὶ μορφή ^b, κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ταυτόν ἐστι. Καὶ πάλιν · ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον ^c ταυτόν ἐστι. Καὶ πάλιν · διαφορὰ, καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα ^d ταυτόν ἐστι. Περὶ τούτων οὖν, καὶ τῶν τοιούτων σκοπὸς ἡμῖν ἐστι εἰπεῖν, περὶ ὧν καὶ ὑμετέρα σύγκαταβατικῶς ἠρώτησεν ἐσιότης. Ἀρχόμενοι τοίνυν, λέγομεν οὕτως.

Ἔστι μὲν ὑπερούσιος οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή, ἡ ἀκατάληπτος θεότης · ὑποστάσεις δὲ καὶ πρόσωπα, Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα. Ἐκαστον γὰρ αὐτῶν, τελεία ὑπόστασις, καὶ τέλειόν ἐστι πρόσωπον. Ἔτι δὲ πᾶν κτίσμα Θεοῦ, οὐσία ἐστὶ · πολλὰ δὲ εἰσι τὰ κτίσματα καὶ πολλὴν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα τὴν διαφορὰν. Ἄλλο γὰρ κτίσμα ὁ ἄγγελος, καὶ ἄλλο ὁ ἄνθρωπος · καὶ ἕτερον ὁ βοῦς καὶ ἄλλο κύων · ἕτερον οὐρανός, καὶ ἄλλο γῆ · καὶ ἕτερον πῦρ, καὶ ἄλλο ὕδωρ · καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πολλὰ εἶδη εἰσὶν ἐν τοῖς κτίσμασιν. Ἐκαστον οὖν εἶδος, μία φύσις ἐστίν · οἷον πάντες οἱ ἄγγελοι, μία φύσις εἰσὶ ^e. Καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι μία φύσις εἰσὶ. Καὶ πάντες οἱ βόες, μία φύσις εἰσὶν · ὁμοίως, καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα · καὶ ἄλλη φύσις ἡ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἕτερα ἡ τῶν ἀνθρώ-

¹ Jac. i, ² Ephes. iii, 19. ³ Rom. ix, 5.

VARIAE LECTIOES.

^a Cod. S. Hil. deest τὸν λόγον. ^b Cod. Hil. καὶ γένος καὶ μορφή. ^c Ibid. pro καὶ ἄτομον, habetur καὶ χαρακτήρ. ^d Cod. S. Hil. καὶ ἰδιότης καὶ ἰδίωμα. ^e Desunt hæc edit.

πιον, καὶ ἕτερα ἢ τῶν βουῶν ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν A hominum, boumque alia natura; ac sic de ceteris.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Περὶ ὑποστάσεως καὶ προσώπου καὶ αὐτόμου.

Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ εἰσιν ἄνθρωποι, ὁ καθένα ἄνθρωπος ὑπόστασις ἐστίν· οἷον, Ἀδὰμ ὑπόστασις ἐστίν, καὶ Εὐὰ ἄλλη ὑπόστασις, καὶ ὁ Σῆθ ἕτερα ὑπόστασις. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, ἕκαστος ἄνθρωπος ὑπόστασις ἕτερα παρὰ τοὺς λοιποὺς ἄνθρώπους ἐστίν· καὶ ἕκαστος βουῶν ὑπόστασις ἐστίν, καὶ ἕκαστος ἄγγελος ὑπόστασις ἐστίν. Ὡστε φύσις, καὶ οὐσία, καὶ μορφή ἐστὶ τὸ κοινόν, καὶ περιέχον τὰς ὁμοουσίους ἢ ὑποστάσεις. Ὑπόστασις δὲ, καὶ αὐτόμον, καὶ πρόσωπον, τὸ μερικόν, ἡγουν ἕκαστον τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος περιεχομένων.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ διαφορᾶς, καὶ ποιότητος, καὶ ιδιώματος.

Εἶπομεν, ὅτι πολλὰ εἶδη εἰσὶ, καὶ διαφοροὶ οὐσίαι· ὁμοίως δὲ καὶ καθ' ἑκάστην οὐσίαν καὶ εἶδος, διαφοροὶ ὑποστάσεις. Διαφέρουσιν οὖν ἑκάστη οὐσία τῆς ἕτερας οὐσίας, καὶ ἑκάστη ὑπόστασις τῆς ἕτερας ὑποστάσεως, ἐκεῖνο τοίνυν τὸ πρᾶγμα, ἐν ᾧ διαφέρει οὐσία οὐσίας, καὶ εἶδος εἶδους, καὶ ὑπόστασις ὑποστάσεως, λέγεται διαφορὰ, καὶ ποιότης, καὶ ιδίωμα· οἷον, διαφέρει ὁ ἄγγελος B τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὁ μὲν ἄγγελος, ἀθάνατός ἐστι, ὁ δὲ ἄνθρωπος θνητός. Τὸ οὖν ἀθάνατον καὶ θνητόν, διαφορὰ, καὶ ποιότης, καὶ ιδίωμα ἐστίν. Πάλιν, διαφέρει ὁ Ἀδὰμ τοῦ Σῆθ, ὅτι C ὁ μὲν Ἀδὰμ πατήρ ἐστὶ τοῦ Σῆθ, ὁ δὲ Σῆθ, υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ· [ἢ καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀγέννητος, ὁ δὲ Σῆθ γεννητός.] Ἡ πατρότης οὖν, καὶ ἡ υἰότης διαφοραὶ εἰσιν· ἐν τούτοις γὰρ διαφέρουσιν ἀλλήλων, ὁ Ἀδὰμ καὶ Σῆθ, καὶ κατὰ τὸ γεννητόν καὶ ἀγέννητον· καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, διαφοραὶ λέγονται καὶ ποιότητες καὶ ιδιώματα· οἷον, τὸ λογικόν, καὶ τὸ ἄλογον, τὸ θνητόν, καὶ τὸ ἀθάνατον, τὸ εἶπουν, καὶ τὸ τετράπουν, τὸ αἰσθητικόν I καὶ τὸ ἀναίσθητον, τὸ σιμὸν, καὶ τὸ γρυπὸν, τὸ λευκόν καὶ τὸ μέλαν, τὸ μακρόν καὶ τὸ κορτοῦν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ οὐσιώδους καὶ ἐπουσιώδους διαφορᾶς, D ἡγουν φυσικῆς διαφορᾶς, καὶ συμβεβηκότος.

Πάν πρᾶγμα, ᾧ τινι διαφέρει εἶδος ἕτερου εἶδους, καὶ οὐσία ἕτερας οὐσίας, οὐσιώδης, καὶ φυσικῆ, καὶ συστατικῆ, λέγεται διαφορὰ, ποιότης, καὶ φυσικὸν ιδίωμα, καὶ ιδίωμα φύσεως. Οἷον διαφέρουσιν ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀλλήλων, κατὰ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ θνητόν· τὸ ἀθάνατον οὐσιώδης διαφορὰ καὶ συστατικῆ τοῦ ἀγγέλου ἐστίν, καὶ ιδίωμα φυσικόν. Ὅμοίως καὶ τὸ θνητόν, τοῦ ἀνθρώπου. Διαφέρουσι πάλιν ὁ ἄνθρωπος I καὶ ὁ

CAP. II.

De hypostasi, persona et individuo.

Quoniam autem multi sunt homines, quisque singularis homo, hypostasis est: v. g. Adam est hypostasis; Evaque, alia hypostasis; ac Seth, alia hypostasis. Similiter etiam in reliquis, quilibet homo alia hypostasis præter reliquos homines existit: quilibet item bos, hypostasis est; ac quilibet angelus, hypostasis. Quamobrem natura, substantia, et forma, illud sunt, quod commune est, et quod substantiæ ejusdem et naturæ hypostases complectitur. Hypostasis autem, individuum, ac persona, id quod particulare est: hoc B est singula eorum quæ sub eadem specie continentur.

CAP. III.

De differentia, qualitate, ac proprietate.

Diximus multas esse species diversasque substantias seu naturas: itemque in unaquaque substantia ac specie, diversas esse hypostases. Differunt itaque tum unaquæque substantia a substantia alia: tum quælibet hypostasis ab alia hypostasi. Illud itaque in quo differt substantia a substantia, ac species a specie, aut in quo hypostasis ab hypostasi, hoc differentia dicitur, et qualitas, et proprietas. v. g. differt angelus ab homine, quod angelus quidem immortalis sit, homo autem mortalis: immortale ergo et mortale, differentia, et qualitas, et proprietas sunt. Rursus inter Adam ac Seth, hoc refert, quod Adam sit pater C Seth; Seth autem sit filius Adam; quodque Adam ingenitus sit, ac Seth genitus. Patris ergo ac filii propriæ rationes, differentiæ sunt: quippe Adam ac Seth penes eas invicem differunt [penesque ingenitum esse et genitum]: et omnia ejusmodi, differentiæ dicuntur, et qualitates, et proprietates, ut rationale et irrationale; mortale et immortale; bipes et quadrupes; sensibile et insensibile; esse simum et aduncis naribus, album ac nigrum; magnum ac parvum, aliaque id genus omniâ.

517 CAP. IV.

De differentia substantiali ac adventitia; id est, naturali differentia et accidente.

Id omne quo differt species ab alia specie, ac substantia ab alia substantia, substantialis, naturalisque, et constituens differentia, ac qualitas vocatur, proprietas item naturalis, proprietasque naturæ. Puta differunt inter se angelus et homo, penes immortale et mortale: sicque immortale est substantialis ac naturalis atque constituens differentia angeli, ac proprietas naturalis; et similiter

VARIAE LECTIONES.

† Cod. S. Hil. ὁμοουσίας. Supra lin. manu eadem ὁμοίου οὐσίας, contra Damasceni et Græcorum doctrinam, quæ plures οὐσίας intra eandem naturam non agnoscit. B Cod. S. Hil. ἀνθρώπος τοῦ ἀγγέλου.
 † Cod. S. Hil. hæc inserta habet. I Colb. τὸ αἰσθητόν. J Edit. οὐρανούς.

mortale, hominis. Item differunt invicem homo et A
bos, quod homo quidem sit rationalis, bos autem
irrationalis. En rationale substantialis hominis
differentia est ac constituens: irrationale vero,
bovis. Idemque in reliquis speciebus, ac substan-
tiis, naturisque ac formis. Id autem omne quo dif-
fert hypostasis ab alia ejusdem speciei ac substan-
tiæ hypostasi, adventitia differentia ac qualitas
appellatur, proprietas itemque hypostatica, ex-
presse certoque designans proprietas: id est acci-
dens: v. g. differt unus homo ab alio homine,
quod ille magno, hic parvo corpore sit; ille sit
albus, hic niger; ille sanus, hic æger; ille pater,
hic filius: hæc atque his similia omnia, adventi-
tiæ differentiæ sunt, ac qualitates, proprietatesque
hypostaticæ ac certò denotantes, et accidentia. B
Atque uno verbo, quæcunque in omnibus hypo-
stasibus sub una aliqua specie contentis, pari ra-
tione considerantur, ac sine quibus, nec essentia,
nec species stare queat, hæc substantiales differen-
tiæ dicuntur: quæcunque autem in quibusdam ejusdem speciei singularibus existunt, in quibus-
dam non existunt, ea accidentia sunt, et adventitia.

CAP. V.

De accidenti separabili et inseparabili.

Accidentium alia separari possunt, alia non pos-
sunt. Inseparabilia sunt ea quibus res singularis
ab alia differt; ipsa autem non differt a seipsa: v.
g. hic homo ab alio differt, quod iste quidem sit
simus, ille vero aduncis naribus; quod hic cæsiis C
sit oculis, ille nigris. Ipse tamen a seipso ea parte
non differt. Nam qui simus est, semper simus est;
qui aduncis est naribus, aduncis semper naribus
est. Nec enim fieri potest, ut quis quandoque pres-
sis, quandoque aduncis naribus sit. Hæc porro
accidentia dicuntur, quod ut semel in aliquo ex-
stant, nunquam ab eo separentur. Nihilominus
autem accidentia sunt; quippe quod fieri possit ut
quis non pressis naribus sit homo, utque item
quis non aduncis. Non enim omnis homo simus
est, neque item naribus aduncis. Omnis vero homo
rationalis est.

Accidentia vero separabilia ea sunt, quæcunque
idem homo, seu eadem hypostasis, aliquando qui-
dem habet, aliquando vero non habet: ut ægro- D
tare, et sanum esse; sedere ac stare; gaudere et
tristari, ac similia.

CAP. VI.

De iis quæ sunt ejusdem ac diversæ substantiæ.

Ejusdem substantiæ, naturæ, formæ, speciei,
518 ac generis ea sunt, quæ sub eadem specie,
eademque essentia continentur; puta Petrus, Pau-
lus ac reliqui singulares homines; omnesque bo-
ves, et canes omnes, aliaque similiter. Diversæ

βουῶν ἀλλήλων, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος λογικὸς ἐστὶ, ὁ
δὲ βουῶν ἀλογος. Ἰδοὺ τὸ λογικὸν οὐσιώδης διαφορὰ
καὶ συστατικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ, τὸ δὲ ἀλογον, τοῦ
βοῦς. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν καὶ οὐσιῶν
καὶ φύσεων καὶ μορφῶν. Πᾶν πρᾶγμα ᾧ ἐνδιαφέρει
ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοουσίου ὑποστάσεως,
λέγεται ἐπουσιώδης διαφορὰ, καὶ ποιότης καὶ ὑπο-
στατικὸν ἰδίωμα, χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα, τουτέστι
τὸ συμβεβηκός· οἷον διαφέρει ὁ ἄνθρωπος ἐτέρου
ἀνθρώπου, ὅτι ὁ μὲν ἐστὶ μακρὸς, ὁ δὲ κολοδός· ὁ
μὲν λευκός, ὁ δὲ μέλας· ὁ μὲν ὑγιαίνει, ὁ δὲ νοσεῖ·
ὁ μὲν ἐστὶ πατήρ, ὁ δὲ υἱός· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα
πάντα ἐπουσιώδεις εἰσὶ διαφοραὶ, καὶ ποιότητες,
καὶ ὑποστατικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα, καὶ
συμβεβηκότη· καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσα ἐν πάσαις ταῖς
ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεσιν ὁμοίως θεωροῦνται,
καὶ ὧν ἄνευ ἀδύνατον συστήναι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ
εἶδος οὐσιώδεις λέγονται διαφοραὶ· ὅσα ἐν τισὶ τῶν
ὁμοειδῶν ὑποστάσεων εἰσὶν, ἐν τισὶ δὲ οὐκ εἰσὶ,
συμβεβηκότη καὶ ἐπουσιώδης εἰσὶ.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Περὶ χωριστοῦ καὶ ἀχωριστοῦ συμβεβηκότητος.

Τῶν δὲ συμβεβηκότητων, τὰ μὲν εἰσι χωριστὰ, τὰ δὲ
ἀχώριστα. Ἀχώριστα μὲν, ἐν οἷς διαφέρει ὑπόστα-
σις ἄλλης ὑποστάσεως, αὐτῆ δὲ ἐαυτῆς οὐ διαφέ-
ρει· οἷον ὁ δεῖνα ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἄλλου ἀνθρώπου,
ὅτι αὐτὸς μὲν σιμὸς ἐστὶν, ἐκαίνος δὲ γρυπός· ὅτι
ὁ μὲν γλαυκός, ὁ δὲ μελανόφθαλμος. Αὐτὸς δὲ ἐαυ-
τοῦ οὐ διαφέρει. Ὁ γὰρ σιμὸς πάντοτε σιμὸς ἐστὶ,
καὶ ὁ γρυπὸς πάντοτε γρυπός ἐστὶ· καὶ οὐκ ἐνδέχε-
ται, τὸν αὐτὸν ποτὲ μὲν σιμὸν εἶναι, ποτὲ δὲ γρυ-
πόν. Ταῦτα δὲ λέγονται ἀχώριστα συμβεβηκότη,
διότι ἐπειδὴν γένωνται ἐν τινι, οὐκέτι χωρίζονται
αὐτοῦ. Ὅμως δὲ συμβεβηκότη εἰσὶν· ἐνδέχεται γὰρ
καὶ μὴ εἶναι σιμὸν, καὶ εἶναι ἄνθρωπον· καὶ μὴ
εἶναι γρυπόν, καὶ εἶναι ἄνθρωπον· οὐ πᾶς γὰρ
ἄνθρωπος γρυπός, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ἰ λογικός·
ὁ μὴ ὧν λογικός, οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος.

Χωριστὰ δὲ εἰσὶν, ὅσα καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος,
ἤχουν ἢ αὐτῆ ὑπόστασις ποτὲ μὲν ἔχει, ποτὲ δὲ
οὐκ ἔχει· οἷον τὸ νοσεῖν, τὸ ὑγιαίνειν, τὸ καθέζεσθαι
καὶ ἀνίστασθαι, τὸ χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι, καὶ τὰ
τοιαῦτα.

ΚΕΦ. ΣΤ΄.

Περὶ ὁμοουσίῶν καὶ ἑτεροουσίῶν.

Ὅμοουσία, καὶ ὁμοφυῆ, καὶ σύμμορφα, καὶ ὁμο-
ειδῆ, καὶ ὁμογενῆ εἰσὶν, ὅσα ὑπὸ τὸ εἶδος, καὶ ὑπὸ
τὴν αὐτὴν οὐσίαν εἰσὶν· οἷον, ὁ Πέτρος, Παῦλος, καὶ
οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, καὶ πάντες οἱ βόες,
καὶ πάντες οἱ κύνες, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπά. Ἐτερο-

VARIE LECTIONES.

^k Collb. οὐσιώδης λέγεται διαφορὰ. Sic vetus interpr. *substantialis dicitur differentia.* ^l In coil. S. Hil. hæc inserta habet: Πᾶς δὲ ἄνθρωπος γρυπός ἄνθρωπος. Et mox post λογικός· οὐκέτι δὲ πᾶς λογικός ἄνθρωπος.

ουσία δὲ, καὶ ἑτεροφυῆ, καὶ ἑτερόμορφα, καὶ ἑτερο-
εἰδῆ, καὶ ἑτερογενῆ, τὰ ὑπὸ ἄλλο καὶ ἄλλο εἶδος,
καὶ ἄλλην οὐσίαν ὄντα · οἶον, ἄνθρωπος, καὶ ἵππος,
καὶ βοῦς, καὶ κύων, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΚΕΦ. Ζ'.

Περὶ γένους καὶ εἶδους.

Τὸ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται · οἶον, τὸ ζῶον, εἰς
λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἰδοὺ τὸ μὲν ζῶον, γένος ἐστὶ
τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου · τὸ δὲ λογικὸν καὶ τὸ
ἄλογον, εἶδη εἰσὶ τοῦ ζώου. Πάλιν, τὸ λογικὸν διαι-
ρεῖται εἰς θνητὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀθάνατον ἄγγελον.
Τὸ γοῦν λογικὸν, γένος ἐστὶ τοῦ θνητοῦ καὶ τοῦ ἀ-
θανάτου · τὸ δὲ θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον, εἶδη τοῦ
λογικοῦ. Ἴνα οὖν σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον,
ἀνωθεν τὸν λόγον ποιησώμεθα.

Γένος ἐστὶ γενικώτατον, τὸ πρῶτον γένος, ὃ γένος B
ὄν, οὐκ ἐστὶν εἶδος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ
ἕτερον γένος. Εἰδικώτατον δὲ εἶδος, τὸ ἔσχατον καὶ
ὑποβεβηκὸς εἶδος, ὑπερ εἶδος ὄν, οὐκ ἐστὶ γένος, διὰ
τὸ μὴ ἔχειν ἕτερα εἶδη ἐξ αὐτοῦ τεμνόμενα. Εἰσὶ δὲ
μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ τῶν ἰδικωτάτων
εἰδῶν, γένη τε καὶ εἶδη · γένη μὲν τῶν ὑποκάτω,
εἶδη δὲ τῶν ἐπάνω · ἅτινα καλεῖται ὑπάλληλα. Οἶον,
γενικώτατον γένος ἐστὶν ἡ οὐσία · οὐ γὰρ ἔχει ἐπ-
άνω αὐτῆς ἄλλο γένος · διὸ οὐδὲ ἐστὶν εἶδος · αὕτη
διαιρεῖται, εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον. Τὸ σῶμα, τέμνε-
ται εἰς ἔμφυχον καὶ ἀψυχον · τὸ ἔμφυχον, τέμνεται
εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον · τὸ αἰσθητικὸν, εἰς
λογικὸν καὶ ἄλογον · τὸ λογικὸν, εἰς θνητὸν καὶ ἀθά-
νατον · ἐστὶ μὲν οὖν τὸ ἀσώματον, λογικὸν καὶ ἀθά-
νατον · ἀσώματον δὲ ἐνταῦθα λέγω, οὐσίαν · οἶον, C
ψυχὴν, ἄγγελον, δαίμονα · ἕκαστον τούτων εἰδικώτα-
τον εἶδος ἐστὶ. Σῶμα δὲ ἔμφυχον αἰσθητικὸν, τὸ
ζῶον · ζῶον δὲ λογικὸν θνητὸν, ὁ ἄνθρωπος · ὅς ἐστὶν
εἰδικώτατον εἶδος. Ζῶον δὲ ἄλογον ὑλακτικὸν, κύων ·
ὅς ἐστὶν εἰδικώτατον εἶδος. Εἶτα σῶμα ἔμφυχον ἀναί-
σθητον, τὸ φυτὸν · σῶμα παντελῶς ἀψυχον, γῆ,
ἀήρ, ὕδωρ, πῦρ · ὧν ἕκαστον, εἰδικώτατον εἶδος
ὑπάρχει. Πρὸς δὲ πλείονα σαφῆναιαν, οὕτω λέγο-
μεν.

omnino inanimum, terra, aer, aqua, ignis; quæ
elucidationem hoc dicimus.

Ἡ οὐσία, ἥτις περιέχει ὑπερουσίως μὲν τὴν
ἄκτιστον θεότητα, γνωστικῶς δὲ καὶ περιοχικῶς,
πᾶσαν τὴν κτίσιν^m, γενικώτατόν ἐστι γένος. Αὕτη D
ἢ ἀσώματος ἐστὶ καὶ νοερά καὶ ἀθάνατος, ὡς Θεός,
ἄγγελος, ψυχὴ, δαίμων · ἢ σῶμα ἀψυχον, ὡς πῦρ,
ἀήρ, ὕδωρ, γῆ · ἢ σῶμα φυτικὸν, ὡς ἄμπελος, φοί-
νιξ, ἐλαία, καὶ τὰ τοιαῦτα · ἢ σῶμα ἔμφυχον αἰσθη-
τικὸν, τουτέστι ζῶον, ὡς ἵππος, κύων, ἐλέφας, καὶ
τὰ τοιαῦτα · ἢ σύνθετον, ἐκ σώματος καὶ ἀσωμάτου
ψυχῆς, ὡς ἄνθρωπος. Τούτων ἢ μὲν οὐσία, ὡς
πρώτη καὶ καθολικωτέρα, καὶ περιεκτικὴ πάντων,
γενικώτατόν ἐστι γένος. Τούτου δὲ τοῦ γενικωτάτου
γένους εἶδη εἰσὶ, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀψυχον σῶμα,
τὸ φυτικὸν σῶμα, τὸ ἔμφυχον καὶ αἰσθητικὸν σῶμα,

A autem substantiæ, naturæ, formæ, speciei, ac
generis ea sunt, quæcunque sub alia et alia specie
continentur, atque alia ratione substantiæ: v. gr.,
homo, et equus, et bos, et canis, et similia.

CAP. VII.

De genere et specie.

Genus dividitur in species: v. gr., animal in ra-
tionale ac irrationale. En animal genus est ratio-
nalis et irrationalis: rationale autem et irrationale,
animalis sunt species. Rursus dividitur rationale,
in mortalem hominem, ac angelum immortalem.
Rationale ergo, genus est mortalis et immortalis;
mortale vero et immortale, species rationalis. Ut
autem quod dico dilucidius fiat, a principio sermo-
nem resumamus.

B Genus generalissimum est primum genus, quod
cum sit genus, non est species, eo quod nullum
aliud supra se genus habeat. Specialissima autem
species, est species extrema et infime subjecta;
quæ cum sit species, non est genus, quia nullas
alias ex se divisas species obtinet. Sunt porro inter
genus generalissimum, et species specialissimas ge-
nera alia et species: genera quidem eorum, quæ
superiora sunt, species autem eorum, quæ infe-
riora: quæ quidem subalterna vocantur. V. gr., ge-
nus generalissimum est substantia: nullum enim
illa supra se genus habet: quapropter neque spe-
cies est. Dividitur autem in corpus et incorporeum.
Corpus dividitur in animatum et inanimum. Ani-
matum dividitur in sensibile et insensibile: sensi-
bile in rationale et irrationale; rationale in mor-
tale et immortale. Incorporeum igitur, rationale
ac immortale est. Porro incorporeum hic substan-
tiam dico, velut animam, angelum, dæmonem.
Hæc enim singula, species specialissimæ sunt.
Corpus autem animatum sentiens, animal est:
animal vero rationale mortale, homo, qui est spe-
cies specialissima: animal irrationale latrabile,
canis, qui est species specialissima. Tum vero
corpus animatum insensibile, est planta: corpus
sunt species specialissimæ. Ad majorem rursus

Substantia, quæ complectitur, sublimiori qui-
dem supra substantiam modo, deitatem increatam,
notitia vero sua, et complexu suo, naturam om-
nem creatam, genus est generalissimum. Hæc aut
incorporea, intellectualis, atque immortalis sub-
stantia est, uti Deus, angelus, anima, dæmon; aut
corpus inanimum, ut ignis, aer, aqua, terra; aut
corpus vegetabile, ut vitis, palma, olea, et similia:
aut corpus animatum sensibile, hoc est animal,
ut equus, canis, elephas, ac similia; vel quid ex
corpore et incorporea anima concretum, ut homo.
Ex his substantia, quia prima est ac universalis-
sima, omniaque complectitur, genus generalissi-
mum est. Ejus generis generalissimi species sunt,

VARIÆ LECTIONES.

^m Edit. φύσιν.

incorporeum, corpus inanimatum, corpus vegetabile, corpus animatum ac sentiens, hoc est animal. Dicuntur hæc genera subalterna ac species. 519 Sunt quippe species substantiæ, ut quæ ex ea dividantur; singula vero eorum in alias species dividuntur, quas continent, et quibus universaliora sunt. Nam substantia quidem incorporea Deum complectitur, angelum, animam, dæmonem: corpus autem inanimatum, terram, aquam, aerem, ignem; corpus vegetabile, vitem, oleum, palmam, et similia: animatum et sensibile, sive animal, equum, bovem, canem, et similia. Ad hæc vero hominem quoque ex incorporali anima et corpore concretum.

Est itaque hypostasis quidem, individuum ac persona; veluti, Pater, Filius, et Spiritus sanctus: species autem ea complectens, Deitas omni substantia superior ac incomprehensa. Præterea sunt hypostases Michael, Gabriel, ac reliqui singuli angeli: species vero quæ illos complectitur, est natura angelica. Item sunt hypostases, Petrus, Paulus, Joannes, et alii particulares homines: quæ autem illos continet species, est humanitas. Ad hæc, hypostases sunt, hic equus, ac ille; eoque complectens species, equus est absolute et simpliciter. Rursus sunt hypostases, hæc, et illa olea arbor; eas autem complectens species, olea simpliciter.

Porro sciendum est ea, quæ individua complectuntur, vocari solum species specialissimas; uti angelus, homo, equus, canis, olea, palma, ac similia: quæ autem complectuntur species specialissimas, dici tantum genera et species subalternas; ut incorporeum, corpus inanimatum, insensibile, vegetabile, animatum sentiens, nempe animal, rationale, irrationale, mortale, immortale, bipes, quadrupes, reptile, volatile, ac ejusmodi omnia; quæ quidem continent specialissimas species, ac earum sunt genera, ac differentiae constituentes; continentur tamen sub generalissimo genere, nempe substantia.

Sed et alia quoque ratione de istis philosophari licet. Quæcunque Deus una jussione creavit, ejusdem generis sunt. Puta, præcepit Deus, ut pisces fierent, moxque emerserunt multæ piscium distinctæ classes^a; omnes tamen pisces unius generis sunt; singulæ autem classes ejusmodi singulas efficiunt piscium species. Rursum præcepit ut aquæ volucres producerent; suntque procreatæ plures item volucrum classes^b. Omnes porro volucres unum genus habent. Singulæ autem volucrum classes illæ, singulæ sunt generis volucrum species. Idemque est de reptilibus, bestiis, herbis, oleribus, arboribus. Dicitur quoque unum

^a Gen. ii, 21. ^b ibid.

VARIAE LECTIONES.

^a Additur in cod. S. Hil. Οὐσία δὲ ἐστὶν εἶδος ὑπερστος· πολλαχῶς δὲ λέγεται· οἷον Θεός, ἄγγελος, οὐρανός, γῆ, ὕδωρ, πῦρ, ἀήρ, ζῶον, ἄλογον, πτηνόν, φυτὸν, λίθος, ἄνθρωπος, βίος, κτήσις, ὑπαρξίς, πλοῦτος.

^b Edit. et S. Hil. ἰχθύες.

Α τούτέστι ζῶον. Ταῦτα λέγονται γένη καὶ εἶδη ὑπάλλληλα. Εἶδη γὰρ εἰσι τῆς οὐσίας, ὡς ἐξ αὐτῆς τεμνόμενα· ἕκαστον δὲ αὐτῶν διαιρεῖται εἰς ἕτερα εἶδη, καὶ περιεκτικὸν καὶ καθολικώτερον αὐτῶν ἐστὶ. Περιέχει γάρ, ἡ μὲν ἀσώματος οὐσία, Θεὸν, ἄγγελον, ψυχὴν, δαίμονα· τὸ δὲ ἄψυχον σῶμα, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ· τὸ δὲ φυτικὸν σῶμα, ἄμπελον, ἐλαίαν, φοῖνικα, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ δὲ ἐμψυχον καὶ αἰσθητικὸν, ἦτοι τὸ ζῶον, ἵππον, βούν, κύνα, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐτι δὲ καὶ τὸν ἐξ ἀσωμάτου ψυχῆς καὶ σώματος συντεθειμένον ἄνθρωπον^a.

^B Ἔστι μὲν οὖν ὑπόστασις μὲν, καὶ τὸ άτομον καὶ πρόσωπον, οἷον, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· περιεκτικὸν δὲ αὐτῶν εἶδος, ἡ ὑπερούσιος καὶ ἀκατάληπτος θεότης. Ἐτι ὑποστάσεις εἰσὶ, Μιχαήλ, Γαβριήλ, καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄγγελοι· εἶδος δὲ περιεκτικὸν αὐτῶν, ἡ ἀγγελικὴ φύσις. Ἐτι ὑποστάσεις εἰσὶ, Πέτρος, Παῦλος, Ἰωάννης, καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι· περιεκτικὸν δὲ αὐτῶν εἶδος, ἡ ἀνθρωπότης. Αὐθις ὑποστάσεις εἰσὶν ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἵππος· καὶ περιεκτικὸν αὐτῶν εἶδος, ὁ ἵππος ἀπλῶς. Πάλιν ὑποστάσεις εἰσὶ τόδε, καὶ τόδε φυτὸν τῆς ἐλαίας· περιεκτικὸν δὲ αὐτῶν εἶδος, ἡ ἀπλῶς ἐλαία.

^C Ἰστίον οὖν, ὡς τὰ περιεκτικὰ τῶν ἀτόμων, μόνον εἶδη λέγονται εἰδικώτατα, οἷον ὁ ἄγγελος, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος, ὁ κύων, ἡ ἐλαία, ὁ φοῖνιξ, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ περιεκτικὰ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν, μόνον γένη τε λέγονται καὶ εἶδη ὑπάλλληλα· οἷον τῆ ἀσώματος, τὸ σῶμα, τὸ ἄψυχον, τὸ αἰσθητικόν, τὸ φυτικόν, τὸ ἐμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, τὸ ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ θνητὸν, τὸ ἀθάνατον, τὸ δίπουν, τὸ τετράπουν, τὸ ἔρπυστικόν, τὸ πτηνόν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, τὰ περιέχοντα μὲν τὰ εἰδικώτατα εἶδη, καὶ γένη αὐτῶν ὄντα, καὶ συστατικὰ αὐτῶν διαφορᾶ περιεχόμενα δὲ ὑπὸ τοῦ γενικωτάτου γένους, ἥτις ἐστὶν ἡ οὐσία.

^D Καὶ ἄλλως δὲ περι τῶν αὐτῶν διαληπτέον· πάντα ὅσα ἐνὶ προτάγματι Θεοῦ ἐγένοντο, ἐνὸς γένους εἰσὶν· οἷον, προσέταξεν ὁ Θεός γενέσθαι ἰχθύας^a, καὶ ἐγένοντο διαφορᾶ ἰχθύων πολλαί· πάντες οἱ ἰχθύες, ἐνὸς γένους εἰσὶν· ἐκάστη δὲ διαφορὰ τῶν ἰχθύων, εἶδος ἐστὶν· πάλιν προσέταξεν ὁ Θεός ἐξαγαγεῖν τὰ ὕδατα πετεινά, καὶ ἐγένοντο διαφορᾶ πολλῶν πετεινῶν. Πάντα μὲν οὖν τὰ πετεινά, ἐνὸς γένους εἰσὶν· ἐκάστη δὲ διαφορὰ τῶν πετεινῶν, εἶδος ἐστὶ τοῦ γένους ἐκείνου τῶν πετεινῶν· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἔρπετων, καὶ κτηνῶν, καὶ θηρίων, καὶ βοτανῶν, καὶ λαχάνων, καὶ δένδρων· λέγεται καὶ ἐν γένος ὄλων τῶν ζῶων, καὶ ἐν γένος τῶν φυτῶν ὄλων,

καὶ ἐν γένος παντελῶς ἀψύχων, καὶ μὴ ἐχόντων ὅλως αὐξητικὴν ἢ θρεπτικὴν δύναμιν. Καὶ πάλιν ἐν γένος τῶν ἀσωμάτων, καὶ ἐν γένος τῶν σωμάτων· λέγεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις ἐν γένος· καὶ πολλὰ εἶδη ὑπὸ τὸ γένος τῆς κτίσεως αἱ ῥ διαφοραὶ τῶν κτισμάτων, καὶ πᾶσα ἡ οὐσία ἢ ἐν γένος.

que sub eo creaturæ genere species, classes sunt unum est.

ΚΕΦΑΛ. Η΄.

Περὶ ἐνεργείας.

Ἐνέργειά ἐστὶ κίνησις δραστηκὴ τοῦ ποιούντος· ἐνέργεια δὲ φυσικὴ, ἐστὶ κίνησις τῆς φύσεως δραστηκὴ· οἷον ἡ λογικὴ τοῦ νοῦ κίνησις, τὸ ζωτικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ θρεπτικόν, τὸ αὐξητικόν, τὸ γεννητικόν, καὶ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις· τουτέστιν, αἱ κινήσεις τοῦ σώματος, -καὶ τὸ φανταστικόν, καὶ τὸ μνημονευτικόν, ἐὸ τε θυμικόν, καὶ ἐπιθυμητικόν, καὶ θελητικόν, ἡγουν ὀρεκτικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα· πεντάτροπος δὲ ἐστὶν αὕτη· ἢ νοερά, ὡς ἐπὶ ἀγγέλων, καὶ πασῶν τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν ἀπλῆ προσβολῇ νοούντων· ἢ λογικὴ, ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων τῶν ἐκ ψυχῆς ἀσωμάτου καὶ σώματος συντεθειμένων· οὐχ ἀπλῆ, ἀλλὰ ποικίλη καὶ διαλογιστικὴ προσβολῇ νοούντων· ἢ ζωτικὴ, ὡς ἐπὶ ἀλόγων ζώων, αἰσθησιν μὲν ἐχόντων, μὴ λογιζομένων δὲ, μηδὲ νοούντων· ἢ φυτικὴ, ὡς ἐπὶ ἀναισθητῶν μὲν, ἐχόντων δὲ θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν· ἢ ἡ ἄζωος παντελῶς, ὡς ἐπὶ γῆς καὶ λίθων, τῶν μῆτε ζωτικὴν, μῆτε θρεπτικὴν, μῆτε αὐξητικὴν δύναμιν ἐχόντων, μὴ ἀμοιρούντων μὲντοι φυσικῶν τινῶν ἐνεργειῶν.

ΚΕΦΑΛ. Θ΄.

Περὶ πάθους.

Πάθος ἐστὶ φυσικόν, κίνησις φύσεως παθητικὴ τοῦ πάσχοντος, ἥτις τῆς μὲν φύσεως ἐστὶν ἐνέργεια. Πάθος δὲ τούτου περὶ ὃ ἡ ἐνέργεια· οἷον, γένεσις, χαρὰ, λύπη, ἀγωνία, ἀδημονία, φόβος, ὀκνος, κόπος, ὕπνος, ἡδονή, πόνος, θυμὸς, ἐπιθυμία, τομῆ, ῥεῦσις, φθορά, καὶ τὰ τοιαῦτα· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, πάθη φυσικά εἰσι, καὶ ἀδιάβλητα, οὐχ ἐφ' ἡμῖν ὄντα· μόνη δὲ ἡ ἁμαρτία παρὰ φύσιν ἐστὶν, ἐκούσιον καὶ αὐθαίρετον τῆς ψυχῆς πάθος κάκιστον οὔσα, καὶ φθορά.

ΚΕΦΑΛ. Ι΄.

Περὶ θελήσεως *.

Θέλῃσις ἐστὶ φυσικὴ, λογικὴ ὀρεξις· καὶ πάλιν, θέλησις ἐστὶ φυσικὴ, λογικὴ καὶ αὐτεξούσιος ὀρεκτικὴ τοῦ νοῦ κίνησις· τὰ μὲν γὰρ ἄλογα, οὐχ αὐτεξούσιως κινεῖται πρὸς ὀρεξιν. Φυσικῶς γὰρ κινουμένης ἐν αὐτοῖς τῆς ὀρέξεως, μὴ ἔχοντα ἐπιστατοῦντα τὸν λόγον, ἄγονται ὑπὸ τῆς φύσεως, τῇ ταύτης ὀρέξει ἠττώμενα. Ὅθεν εὐθέως ὀρμᾶ πρὸς τὴν πρᾶξιν, εἰ

* Greg. Nyss. orat. 5 contr. Eunom. p. 170.

VARIÆ LECTIONES.

ῥ Edit. ἡγουν. ἢ Edit. κτίσις. * Cod. S. Hil. μῆτε οὖν πάλιν ἐν ἄλλῳ, μὴ ἀμοιρούντων. Quæ sic reddere conatus est Perionius: Neque rursus aliqua alta, nisi statu participant. Quæ certe quem sensum exhibeant hactenus assequi non potui. Clarius Reg. et Colb. μῆ ἀμοιρούντων δὲ. * S. Hil. et Colb. θελήματος.

A genus omnium animalium, unumque genus omnium plantarum, ac genus rerum anima penitus carentium, omnique prorsus augescendi, aut nutriendi virtute; rursusque unum genus incorporeorum, ac unum genus corporeorum. Sed et creaturæ omnes, unum vocitatur genus; multæ creatorum. Omnis denique substantia, genus

CAP. VIII.

520 De operatione.

Operatio est motus efficax ejus qui agit. Naturalis autem operatio est efficax naturæ motus; ut rationalis motus intellectus, vivere, sentire, nutrire, crescere, generare, ac motus ex impulsu, hoc est motus corporis. Item motus imaginationis, memoriæ, iræ, cupiditatis, voluntatis, seu appetitus animi, ac similia. Hæc autem quinque se modis habet: aut enim intellectualis est, ut in angelis et in omnibus substantiis incorporeis, quæ simplici intuitu intelligunt; aut rationalis, ut in hominibus, qui ex incorporea anima ac corpore concreti, non simplici, sed varia ac ratiocinante animi applicatione intelligunt; aut ex virtute animali proficiscitur, ut in brutis animantibus, quæ sensu quidem prædita sunt, minime tamen ratiocinantur, nec intelligunt: aut vegetante, ut in iis quæ sensu destituta, vi tamen altrice, auctrice, ac generatrice pollent: aut denique vis illa vitalis omnino non est; ut in terra ac lapidibus, quibus nec animalis, nec altrix, auctrixve facultas inest; quanquam nec eis omnino quædam operationes desint.

CAP. IX.

De passione.

Passio naturalis * est motus patiens naturæ ejus qui patitur; qui quidem est actus naturæ; passio vero illius in quo hic recipitur; veluti ortus, gaudium, tristitia, angor, mæror, dolor, cupiditas, sectio, fluxus, interitus, et alia id genus. Hæc ac similia, passionibus sunt naturales et inculpata, quæ in nostra potestate minime sitæ sunt. Solum autem peccatum naturæ adversatur, ut quod voluntaria liberaque animi passio sit, ejusque corruptela.

CAP. X.

De voluntate.

Voluntas naturalis est appetitus rationalis. Ac rursus voluntas naturalis est cupiendi motus, animi rationalis ac liber. Quæ enim ratione carent, libere non moventur ad appetendum. Excitato namque appetitu, cum rationem præsidem, non habeant, trahuntur a natura, cujus appetitu vincuntur. Quapropter statim etiam feruntur ad

D

agendum, nisi ab altero quopiam prohibeantur; atque adeo non sui juris ac arbitrii sunt, sed mancipiorum instar. Rationalis autem natura potestatem habet, ut vel cedat appetitui vel non cedat, sed eam superet. Idque ostendit ipsa natura, cum vitæ cupiditas rationi cedit, etsi naturæ penitus insita est. Hanc enim multi ratione duce vincentes, sponte mortem adierunt; cibique, ac somni reliquorumque abjecto appetitu, naturam egerant libera ratione, non se ab ea agi passi sunt. Utigitur naturalis appetitus naturæ omni sensibili iæst, sic et arbitrii libertas, omni rationali naturæ. Quidquid enim est, rationale omnino et liberum est; atque in hoc positum, quod esse ad imaginem Dei dicimur. Est ergo naturalis voluntas, rationalis et libera appetendi vis ac motus. Quæ autem voluntati subjecta sunt ad appetendum, ea iudicii voluntates et appetitus dicuntur. Nam cum animus sit liber, arbitrato suo ad eorum usum fertur. **521** Hæc porro sunt, ut comedere, et non comedere; bibere, et non bibere; ambulare, et non ambulare; nubere, et non nubere, aliaque et ipsa possumus, quæque iis contraria sunt.

Ἄ μὴ ὑφ' ἑτέρου κωλυθῆ¹. Διὸ οὐκ αὐτεξουσία εἰσιν, ἀλλ' ὑπεξουσία· ἡ δὲ λογικὴ φύσις ἐξουσίαν ἔχει ὑποκύψαι τῇ φυσικῇ ὀρέξει, καὶ μὴ ὑποκύψαι, ἀλλὰ νικῆσαι· καὶ δηλοῖ ἡ φύσις, ζωῆς ἐφεσις φυσικὴ οὐσα, καὶ ὑποκύπτουσα τῷ λόγῳ· πολλοὶ γὰρ ταύτην τῷ ἡγεμόνι «λόγῳ νικήσαντες, ἐκουσίως ἐχώρησαν πρὸς τὸν θάνατον, καὶ τροφῆς βρεξιν ἀπεβάλλοντο, καὶ ὕπνου, καὶ τῶν λοιπῶν, ἀγοντες τὴν φύσιν τῷ αὐτεξουσίῳ λόγῳ, οὐχ ὑπ' αὐτῆς ἄγόμενοι· ὡσπερ οὖν τῇ φυσικῇ ὀρεξίς πάσῃ αἰσθητικῇ φύσει ἐγκρατεῖται, οὕτως ἡ αὐτεξουσιότης πάσῃ λογικῇ φύσει ἐγκρατεῖται. Πᾶν γὰρ λογικὸν αὐτεξουσίον· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Θέλῃσις οὖν ἐστὶ φυσικὴ, ἡ λογικὴ καὶ αὐτεξουσίας ὀρεκτικὴ δύναμις τε καὶ κίνησις· τὰ δὲ τῇ θελήσει ὑποκείμενα, ὧν ἐφίεται ἡ θέλησις, λέγονται θελήματα γνωμικά· οικεῖα γὰρ γνώμη, ὁρμῆ πρὸς τὴν τούτων χρῆσιν ὁ νοῦς, αὐτεξουσίας ὧν. Ταῦτα δὲ εἰσιν· οἶον, φαγεῖν, καὶ μὴ φαγεῖν· πιεῖν, καὶ μὴ πιεῖν· ἰδεῖν, καὶ μὴ ἰδεῖν· γῆμαι, καὶ μὴ γῆμαι· καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα ἐφ' ἡμῖν εἰσιν· ἅτινα καὶ αὐτὰ δυνάμεθα, καὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτοῖς.

VARIÆ LECTIONES.
¹ Edit. κωλυθείη. ² R. 1 ἡγεμονικῶ. ³ Edit. ὑπὸ ταύτης.

IN DISSERTATIONEM CONTRA ACEPHALOS ADMONITIO.

Præter dissertationem contra Jacobitas, seu Monophysitas, quæ in hoc priore nostro volumine excusa est, breviorē noster auctor hanc alteram *De natura composita* scripsit adversus ejusdem hæresis professores, qui alio etiam nomine *Acephali* tunc temporis appellabantur; quemadmodum explicuimus in adnotationibus ad librum *De hæresibus*. Hæc quidem Græcè Latineque in Basileensi postrema editione prodiit, ut verò castigatior rursum exiret, Græca contuli cum codicibus Regio 2926 et altero bibliothecæ collegii Parisiensis soc. Jesu.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΕΤΟΥ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΑΚΕΦΑΛΩΝ.

S. JOANNIS DAMASCENI DE NATURA COMPOSITA CONTRA ACEPHALOS.

1. Ex diversis naturis natura una composita exsurgit, quando post naturarum conjunctionem diversum quid ab unitis naturis efficitur: atque id
 α'. Μία φύσις σύνθετος ἐκ διαφόρων φύσεων γίνεται, ὅταν ἐνωμένων φύσεων, ἑτερόν τι παρὰ τὰς ἐνωθείσας φύσεις ἀποτελεσθῆ· καὶ τὸ ἀποτελούμενον δὲ,